

bech a druhu milodarů. Ty předcházejí vlastnímu rozsáhlému katalogu všech hrobů od č. 1 do č. 153, jenž tvoří kapitolu XII. (s. 215—276), s detailním popisem hrobové jámy a obsahu včetně výbavy. V oddíle XIII. (s. 279—470) je zahrnuta celá kresebná dokumentace, tj. vyobrazení hrobových jam i koster, zároveň s příslušným inventářem (v měřítku 1:1). Autor evidentně dává přednost kresebným tabulkám před fotografickými, kterých je podstatně méně a představují pouze výběr zvláštních hrobových situací a významných nálezů, zejména bronzových pásových garnitur (tab. 159—192). Jako skládací vložené přílohy slouží plán potřebiště a tři mapy rozšíření avarských nálezů.

Ve druhém svazku dal autor příležitost odborníkům jiných vědních disciplín zaměřit se na zpracování příslušných nálezů svého oboru z leobersdorfského pohřebiště. Jde především o analýzu textilních zbytků tkanin a krátký exkurz o otisku struktury látky na zadní straně bronzového nákončí, jenž podal H. J. Hundt (s. 9 až 17). O. Cihockí se zabýval zkoumáním zbytků dřeva na leobersdorfských nálezích (s. 19—43). Společným příspěvkem P. Wobrauscheka, W. Haidera a Ch. Streliové je zpracování výsledků rentgenové a fluorescenční analýzy bronzových nálezů (s. 45—55). Statistické vyhodnocení a závěry rozborů těchto bronzových kování z Leobersdorfu podává P. Stadler, blízký spolupracovník F. Daima v tomto směru (s. 57—73). M. Steinbergera zaujala kulturně-historická interpretace analýz kovů těchto předmětů (s. 75 až 77). Nejdlejší studie je věnována antropologickému a paleozoologickému rozboru a určení kosterného materiálu, který provedla S. Grefen-Petersová (s. 79—307). Kapitola je doplněná dokumentačními přehledy a bohatou fotografickou a kartografickou dokumentací (tab. I—XV). Tvoří jádro druhého svazku se samostatnou předmluvou, obsahem a třinácti kapitolami.

Jako již dvě předchozí práce této řady vyznačuje se i tato rozsáhlá monografie moderním pojetím a důkladným archeologickým zpracováním dané problematiky za použití nejnovějších exaktních metod, o čemž svědčí statistické kapitoly i celý druhý svazek. Ten přináší samostatně utříděné rozborů jednotlivých vědních disciplín, které se v tomto případě stávají pro archeologii pomocnými. Přehlednost práce znásobuje grafické členění do oddílů, kapitol a podkapitol s bohatou technickou, kresebnou a fotografickou dokumentací, provedenou na vysoké profesionální úrovni (pérovkové i fotografické tabulky, kartografická znázornění pohřebiště v jednotlivých časových fázích). Podrobný je i seznam užité literatury, v němž nechybí citace mnoha československých prací, zejména slovenských badatelů (např. Z. Čilinské), zabývajících se tímto obdobím. Tradičně vzorná grafická a knižní úprava (sice v brožované vazbě, ale na kvalitním papíře) stejného typu jako dvě monografie předcházející vzbuzuje u čtenáře-odborníka oprávněnou naději na další svazky této řady.

ZDEŇKA MĚCHUROVÁ

Rudolf Büttner—Renate Madritsch, **Burgen und Schlösser in Niederösterreich. Vom Bisamberg bis Laa/Thaya.** Wien, Birken-Verlag 1987, 216 s., velké množství plánek, fotografií a vedut v textu.

Zatím poslední publikace z edice vydavatelství Birken-Verlag, v němž už od roku 1958 vycházejí přehledy opanských sídlech (srov. S. Petrin, Rakouské hrady a zámky, JM 6, 1970, 168—169), zabírá prostor severně od Dunaje u Vídně až po naše hranice. Zahrnuje okresy Stockerau (Štokrava), Korneuburg, Wolkersdorf, Mistelbach a Laa (Lava) a po rakouském Pomoraví (R. Büttner, Burgen und Schlösser in Niederösterreich. Vom Marchfeld bis Falkenstein, Wien 1982) splácí další část dluhu, který rakouská kastelologie v oblasti Weinviertelu a části Waldviertelu doposud měla. Vždyť donedávna byla jediným souborným dílem o dolnorakouských hradech nedokonalá a již značně zastaralá kompilace G. Bindera, Die niederösterreichischen Burgen und Schlösser z roku 1925. Pro nás jsou tyto publikace o to cennější, že naši badatelé tak získávají srovnávací materiál, který má, zejména pro jižní Moravu, zásadní charakter.

K historikovi R. Büttnerovi, který již zpracoval sídla několika oblastí Dolního Rakouska, hlavně jižně od Dunaje, se tentokrát připojila historička umění R. Madritschová. Ta se ale věnovala především verbálnímu hodnocení architektur, neboť plánovaná část knihy vychází nadále z mimořádného, leč souhrnně nepublikovaného dokumentačního díla profesora A. Klaara, případně Kreutzbruckových náčrtů a ojedinele je autorem půdorysu i G. Seebach (Steinabrunn). Z toho vyplývá i absence grafického podchycení menších zřícenin a reliéfně dochovaných zbytků dřevohlinitých hrádků a sídel typu „motte“, které stály mimo okruh zájmu dokumentátorů.

V textu jsou ovšem tyto objekty podchyceny se značnou důsledností, což je oproti starším publikacím Birken-Verlag další krok ke zvýšení kvality. Používá se již téměř výhradně fotografií (místo poněkud umělecky laděných pérovek v dřívějších svazcích) a pokročila úroveň popisu architektury a jejího datování. Týká se to i dalších vydání starších prací, která bývají přepracována a doplněna. Dobrou tradicí zůstává časté užití ikonografie — nejčastěji z Vischerovy Topografie. V závěru knihy je uveden seznam zkratk použitých v textu, dále zkratk v části literatury a pramenů, která je u každé lokality zvlášť, a jmenný rejstřík. Slepé mapky okresů se symboly jednotlivých typů sídel (hrad, zámek, věž, dvůr, opevněný kostel, dřevohlinitá fortifikace atd.) ulehčují lokalizaci a informují i o stavu objektu (zřícenina, malé zbytky, zmizelý, odstraněný). Z vlastní zkušenosti však mohu potvrdit, že hledání lokalit podle těchto mapek a popisu není jednoduché.

Vzhledem k faktu, že úvodní přehled je zúžen na předmluvu, spočívá podstata knihy v katalogu, jenž je řazen abecedně podle obcí v rámci částí věnovaných okresům. Pod heslem obce jsou ještě jednotlivé místní části a lokality (např. zámek, Hausberg, farní dvůr, zmizelé sídlo známé jen z pramenů atd.). V heslech pak je postupně uvedena lokalizace, popis objektu, případně i jeho vybavení, dějiny, někdy stručný stavební vývoj a na závěr zkratkovitě literatura. Dále si povšímněme některých zajímavostí obsažených v recenzovaném svazku. Poněvadž přírodní prostředí sledovaného regionu neposkytuje dostatek vhodných poloh (rovina nebo mírně zvlněný reliéf), skutečné výšinných hradů je poměrně málo (Ernstbrunn, Klement, Staatz, Kreuzenstein). Velké množství sídel je situováno na mírných vyvýšeninách nebo v rovině. Z těchto důvodů se ve velkém počtu vyskytují sídla na umělém násypu („motte“, Hausberg) a z nich patrně vznikly i okrouhlé fortifikace (Michelstetten). Zděné objekty mají převážně pravidelný rozvrh, ať se jedná o městský hrad v Lavě, nebo volně stojící stavby (Oberrussbach, Sierndorf, Bockfliess). Bezesporu nejzajímavější jsou bývalé hrady ve Wolkersdorfu a Asparnu a. d. Zaya s nejméně dvěma hranolovými věžemi v nároží, oba datované od 1. poloviny 13. století. V Asparnu jsou věže vysunuty z linie hradeb, takže mohly sloužit k flankování kurtin. Zdá se, že jde o redukovanou aplikaci typu tzv. italského kastelu, užitého i v Rabensburgu a vícekrát jižně od Dunaje.

O užitečnosti nejen této knihy, ale i ostatních publikací edice jsme již hovořili. Je proto škoda, že do našich knihoven se bohužel nedostávají. Jejich výskyt je omezen na dovoz ze soukromé iniciativy jednotlivců, což je z hlediska potřebné dostupnosti informací jistě málo.

MIROSLAV PLAČEK

Karol Modzelewski, **Chłopi w monarchii wczesnopiastowskiej**. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1987, 295 s.

Polská historiografie přistoupila prací Karola Modzelewského k realizaci rozsáhlého projektu zpracování dějin venkovského lidu na území Polska od nejstarších dob až do současnosti. První svazek připravovaného sedmisvazkového díla zpracovává období tzv. knížecího práva a dosahuje časově do poloviny 13. století. Práce není určena výlučně odborné veřejnosti, není ovšem ani záležitostí ryze popularizační. Autorovým záměrem bylo, jak vyplývá z úvodu, poskytnout informaci o postavení venkovského lidu v jednotlivých historických obdobích, ukázat jeho roli v životě Polska, srovnat jeho pozici s jinými společenskými skupinami, třídami a vrstvami, ukázat proces jeho sebeuvědomování, reakce na změny společenského postavení atd. Celá práce je rozčleněna do sedmi kapitol a 32 podkapitol.

První kapitola se zabývá problematikou života svobodného obyvatelstva v rodové společnosti. V pěti subkapitolách autor podrobně rozebírá otázky přírodního prostředí, osídlení a hospodářství, zabývá se sousedskými vztahy, rodinou, vsí, malým rodem, kmenovými svazky, společenským postavením svobodného obyvatelstva, postupným procesem přechodu od svobodného obyvatelstva k poddaným v rámci přestavby společenského řádu.

Modzelewski ukazuje Polsko 10.—12. století jako zemi s průměrnou hustotou osídlení 4 osoby na 1 km². Zdůrazňuje, že se ovšem nejednalo o osídlení souvislé, ale pouze o jakési osídlené ostrovy či spíše skupiny ostrovů v obklopující je pusté krajině pralesů a močálů, protínané nečetnými a špatnými komunikacemi. Hospodaření tehdejších zemědělců je charakterizováno používáním rádlu (v pramenech termín aratrum parvum). Teprve ke konci sledovaného období se objevuje ve větší